

Analiza

KBN

Nr 14 (129) / 2023

15 listopada 2023 r.

Niniejsza publikacja ukazuje się na warunkach międzynarodowej licencji publicznej Creative Commons 4.0 – uznanie autorstwa – na tych samych warunkach – użycie niekomer-

cyjne.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution – NonCommercial – ShareAlike 4.0 International License

Estonia jako państwo frontowe¹

Agata Mazurkiewicz

Rosyjska inwazja na Ukrainę spowodowała tymczasowe przesunięcie geopolitycznego centrum Europy w stronę wschodu, zarówno w kontekście politycznym, jak i bezpieczeństwa. W rezultacie, państwa Europy Środkowo-Wschodniej, w szczególności te, które graniczą z Rosją i/lub Ukrainą zyskały nowy głos w debacie na temat kształtu bezpieczeństwa europejskiego. Te tak zwane państwa frontowe od lat sygnalizowały swoje poczucie niepewności i obawy przed agresywną postawą Rosji, a po wybuchu wojny aktywnie włączyły się w działania mające na celu wsparcie Ukrainy i doprowadzenie do zakończenia konfliktu². Niniejsza analiza stanowi drugą z serii tekstów poświęconych przeglądowi reakcji

¹ Publikacja została opracowana w ramach projektu PeaceRep Ukraine (finansowanie: Foreign, Commonwealth, and Development Office, UK) i stanowi rozbudowaną część raportu [Towards the “Frontline States” concept? Understanding the responses to Russia’s war against Ukraine](#) autorstwa A. Mazurkiewicz i W. Michnika (PeaceRep report. Conflict and Civiness Research Group, London School of Economics, 2023).

² Zob. także: A. Mazurkiewicz, W. Michnik (red.), *Perception and Rhetoric in “Frontline States”. An early assessment of the consequences of Russia’s war in Ukraine*, LSE IDEAS CSEEP at the Jagiellonian University, 2023, https://cseep.uj.edu.pl/research-papers/-/journal_content/56_IN-STANCE_5Ruor55RhIBP/147284642/153527170.

państw frontowych na rosyjską agresję na Ukrainę. Po publikacji dotyczącej Polski³, w tej Analizie przyjrzymy się reakcjom Estonii.

Analiza rozpoczyna się krótkim rysem historycznym, nakreślającym trudne relacje pomiędzy Estonią i Rosją i przedstawiającym kontekst współczesnych relacji pomiędzy tymi dwoma państwami. W kolejnej części przeanalizowane zostały wczesne reakcje Estonii na rosyjską agresję, obejmujące pierwsze miesiące po inwazji, z uwzględnieniem dyskursu politycznego i działań podejmowanych przez estońskie społeczeństwo. Trzecia część analizy poświęcona jest stanowisku Estonii po ponad roku od inwazji.

Historyczne relacji pomiędzy Estonią i Rosją

Przez wieki terytorium dzisiejszej Estonii stanowiło obszar, którym interesowały się główne potęgi regionalne, w tym Rosja, która kontrolowała ten teren od początku XVIII wieku do upadku Imperium Rosyjskiego. Po lutowej rewolucji 1917 roku Rząd Tymczasowy Rosji przyznał Estonii autonomię narodową, w wyniku której Estonia ogłosiła niepodległość w 1918 roku. Już w ciągu dwóch pierwszych lat swojego istnienia to nowo powstałe państwo walczyło przeciwko Armii Czerwonej o swoją niepodległość, a dwadzieścia lat później w trakcie drugiej wojny światowej ponownie było okupowane, tym razem przez Związek Radziecki. W 1940 roku estoński parlament wybrany podczas sowieckiej okupacji wojskowej ogłosił Estonię republiką socjalistyczną, a państwo, od tej chwili noszące nazwę Estońskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej, stało się częścią Związku Radzieckiego. Oznaczało to w praktyce połączenie Estonii z Rosją na kolejne pięć dekad. Ten okres to również czas dużych zmian demograficznych w Estonii, które doprowadziły do powstania złożonego krajobrazu etniczno-językowego, w ramach którego populacja posługująca się przede wszystkim językiem rosyjskim sięgała nawet 30%⁴.

Po upadku Związku Radzieckiego Estonia ponownie ogłosiła niepodległość w sierpniu 1991 roku. Od tego czasu wyraźnie dążyła do odróżnienia się od Rosji zarówno pod względem swojej tożsamości, jak i polityki międzynarodowej⁵. Bezpośrednio po odzyskaniu niepodległości Estonia odmówiła znacznej części grup mniejszościowych obywatelstwa, przyznając je tylko tym, którzy byli obywatelami Estońskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej w 1940 roku oraz ich potomkom. Wymóg składania wniosku o obywatelstwo był częścią procesu budowy poczucia i tożsamości narodowej, w ramach których Rosja przedstawiana

³ A. Mazurkiewicz, „Rok po inwazji Rosji na Ukrainę: Polska jako państwo frontowe”, *Analiza KBN* nr 2 (117) / 2023, https://zbn.inp.uj.edu.pl/pl_PL/analizy/-/journal_content/56_IN-STANCE_LoOIGPRBo7bv/92718966/152989647.

⁴ David J. Galbreath, *Nation-Building and Minority Politics in Post-Socialist States: Interests, Influence and Identities in Estonia and Latvia* (Stuttgart: Ibidem Verlag, 2005), 21. Wśród mniejszości w Estonii wymienił można Rosjan, Białorusinów, Ukraińców oraz inne grupy etniczne.

⁵ Alena Pfoser, “Between Russia and Estonia: Narratives of Place in a New Borderland,” *Nationalities Papers* 42, nr 2 (2014): 272, <https://doi.org/10.1080/00905992.2013.774341>; zob. także: Martha Merritt, “A Geopolitics of Identity: Drawing the Line between Russia and Estonia,” *Nationalities Papers* 2000, t. 28, nr 2, s. 243–62, <https://doi.org/10.1080/713687468>.

była jako „znaczący inny” i tym samym „obcy”⁶. Na arenie międzynarodowej Estonia starała się rozwijać szeroki zakres relacji, aby zminimalizować znaczenie Rosji i tym samym swoją zależność od tego kraju⁷. Po kilku latach negocjacji akcesyjnych, w 2004 roku Estonia dołączyła zarówno do Unii Europejskiej, jak i NATO, jednoznacznie potwierdzając swoją orientację na Zachód. Ten kierunek, charakterystyczny dla wielu „państw frontowych”, jest obecnie wyraźnie odzwierciedlany w stanowisku Estonii wobec agresji Rosji na Ukrainę.

Aneksja Krymu przez Rosję w 2014 roku mocno zaniepokoiła Estonię, zwłaszcza biorąc pod uwagę fakt, że zarówno Krym, jak i Estonię zamieszkuje stosunkowo wysoka liczba ludności identyfikującej się jako Rosjanie oraz że obydwa obszary wykazują zbliżony udział rdzennie rosyjskojęzycznej mniejszości w ich populacji⁸. Natychmiastowe reakcje Estonii na aneksję Krymu obejmowały wysyłanie pomocy humanitarnej do Ukrainy oraz uczestnictwo w unijnych sankcjach wobec Rosji. Wydarzenia w Ukrainie w 2014 roku skłoniły Estonię do mocniejszego nacisku na rozwijanie koncepcji kompleksowego podejścia do bezpieczeństwa narodowego i obrony, podkreślając znaczenie współdziałania na poziomie krajowym i sojuszniczym, powiązań między sektorami wojskowym i pozawojskowym oraz zaangażowania społeczeństwa jako całości w obronę państwa.⁹

Wczesne reakcje na rosyjską inwazję

W lutym 2022 roku, po decyzji Władimira Putina o uznaniu separatystycznych regionów Doniecka i Ługańska za niezależne państwa, a także po pełnoskalowej inwazji Rosji na Ukrainę, większość estońskiego świata politycznego ostro potępiła Rosję. Oświadczenia najważniejszych polityków, w tym premier Kaja Kallas i prezydenta Alara Karisa, podkreślały naruszenie prawa międzynarodowego przez Rosję i deklarowały wsparcie dla Ukrainy¹⁰. W kilku przypadkach estoński dyskurs polityczny bezpośrednio przywoływał historyczne obrazy rosyjskiej dominacji nad Estonią, a także poruszał obawy Estończyków, że ich kraj może (ponownie) stać się kolejną ofiarą Rosji¹¹. Reakcje Estonii na agresję jasno odzwierciedlały orientację kraju na Zachód. Po inwazji Estonia (razem z niektórymi innymi państwami frontowymi) natychmiast poprosiła o konsultacje z sojusznikami NATO zgodnie

⁶ Zob.: Merje Kuus, „European Integration in Identity Narratives in Estonia: A Quest for Security,” *Journal of Peace Research* 2002, t. 39, nr 1, s. 91–108, <https://doi.org/10.1177/0022343302039001005>.

⁷ Toivo U. Raun, „Post-Soviet Estonia, 1991-1993,” *Journal of Baltic Studies* 1994, t. 25, nr 1, s. 76, <https://doi.org/10.1080/01629779300000381>.

⁸ Thomas Schneider, Thanakorn Cheung, *The Crisis in Ukraine: An Estonian Perspective*, Konrad Adenauer Stiftung, Berlin, 2015, str. 1; Pekka Vanttinen, „Russian minority in Estonia turns its back on Putin”, *Euractiv*, 23.03.2022, https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/russian-minority-in-estonia-turns-its-back-on-putin/.

⁹ Zob.: Eugeniusz Cieślak, „Putting Comprehensive Defence to Work: What Can Poland Learn from the Baltic States?”, *Politeja* 2022, t. 19, nr 4(79), s. 79-81.

¹⁰ Zob.: <https://estonianworld.com/security/february-march-april-updates-russias-invasion-of-ukraine-reactions-in-estonia/3/>.

¹¹ Za przykłady mogą posłużyć wypowiedzi prezydenta Karisa oraz sekretarza generalnego Ministerstwa Spraw Zagranicznych Estonii z 24 lutego 2022, zob: Helen Wright, „Karis: Yet Again, President Putin Has Chosen the Path of War,” *err.ee*, 24.02.2022, <https://news.err.ee/1608510848/karis-yet-again-president-putin-has-chosen-the-path-of-war>; Rachel Martin, „Estonia’s Ambassador to the U.S. Weighs in on Russian Invasion of Ukraine,” *npr.org*, 24.02.2022, <https://www.npr.org/2022/02/24/1082810092/estonias-ambassador-to-the-u-s-weighs-in-on-russian-invasion>.

z artykułem 4 Traktatu Waszyngtońskiego. Wyraźnie zabiegała także o wzmocnienie obecności NATO na swoim terytorium i dostarczyła Ukrainie pomoc wojskową wynoszącą około 1% swojego PKB, co uplasowało Estonię na pozycji lidera wśród wszystkich państw pomagających Ukrainie od lutego 2022 roku¹². W zakresie reakcji gospodarczej Estonia, razem z innymi państwami frontowymi, stanowczo opowiadała się za zwiększeniem sankcji UE wobec Rosji, a estońscy politycy głośno krytykowali wahania partnerów zachodnich w tej kwestii.¹³

Jednocześnie można było usłyszeć pojedyncze głosy poparcia dla Rosji, głównie wśród rosyjskojęzycznych Estończyków. Jeden z estońskich parlamentarzystów, Mikhail Stalnuhin, który jest etnicznym Rosjaninem, wyraził swoje poparcie dla decyzji Putina o uznaniu niepodległości regionów Doniecka i Ługańska¹⁴. Oświadczenie estońskiego parlamentu popierające Ukrainę i potępiające Rosję za agresję i uznanie okupowanych regionów za niepodległe państwa zostało poparte tylko przez 72 z 101 członków, a nieobecność niektórych prorosyjskich posłów była widoczna podczas głosowania¹⁵. Podobnie jeden z obecnych parlamentarzystów Varro Vooglaid, w trakcie swojej kampanii wyborczej w 2023 roku, skrytykował wzmacnianie obecności NATO w Estonii, apelując zamiast tego o poprawę stosunków z Rosją¹⁶.

Ponad rok po inwazji

Stanowisko Estonii, tak wyraźnie zarysowane w pierwszych miesiącach wojny, nie uległo zasadniczej zmianie. Zarówno dyskurs polityczny, jak i opinia społeczna wyrażają stanowcze poparcie dla walki Ukrainy o niepodległość i odzyskanie utraconych terytoriów oraz wzywają do ukarania winnych konfliktu. W czerwcowym wywiadzie dla *The Washington Post* premier Kallas wprost zaznaczyła, że poparcie Estonii i Estończyków wynika z bliskości doświadczeń tych dwóch państw: „W wydarzeniach na Ukrainie widzimy odzwierciedlenie naszej własnej historii – historii cierpienia naszych babć i dziadków. Dlatego naszym obowiązkiem jest oszczędzić narodowi Ukrainy tych okrucieństw, przez które przeszedł nasz naród.”¹⁷ Na pytanie o możliwość zawarcia pokoju pomiędzy Rosją a Ukrainą premier Kallas

¹² Aili Vahtla, “Estonian Military Support to Ukraine to Increase to More than 1 Percent GDP,” *err.ee*, 19.01.2023, <https://news.err.ee/160885524/estonian-military-support-to-ukraine-to-increase-to-more-than-1-percent-gdp>.

¹³ Zob.: Ott Tammik, “Estonia’s Top Diplomat Makes Pitch for Russia’s Total Isolation,” *Bloomberg.com*, 13.12.2022, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-12-13/estonia-s-top-diplomat-makes-pitch-for-russia-s-total-isolation>.

¹⁴ Zob.: “Updates 2022: Russia’s invasion of Ukraine – reactions in Estonia,” *EstonianWorld.com*, <https://estonianworld.com/security/february-march-april-updates-russias-invasion-of-ukraine-reactions-in-estonia/3/>.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Aleksander Kryukov, Huko Aaspollu, “Helme: Vooglaid Does Not Represent EKRE’s Views When Talking about Security Policy,” *err.ee*, 30.01.2023, <https://www.err.ee/1608868115/helme-vooglaid-ei-esinda-julgeolekupoliitikast-raakides-ekre-seisukohti>.

¹⁷ Lally Weymouth, “Eastern Europe’s Margaret Thatcher speaks out on the war in Ukraine”, *The Washington Post*, 26.06.2023, <https://www.washingtonpost.com/opinions/2023/06/26/estonia-prime-minister-ukraine-war-nato/>.

jednoznacznie stwierdziła, że będzie to możliwe jedynie pod warunkiem pełnego wycofania rosyjskich wojsk z Ukrainy¹⁸. We współpracy z innymi państwami frontowymi, Estonia nie ustaje także w okazywaniu wsparcia dla Ukrainy na forach organizacji międzynarodowych, otwarcie nawołując do umożliwienia przystąpienia Ukrainy do NATO¹⁹.

Materialne poparcie Estonii dla Ukrainy nie słabnie. Dane Instytutu Gospodarki Światowej w Kiel wskazują, że w 2023 r. estońskie wsparcie dla Ukrainy nadal plasuje to państwo na trzecim miejscu biorąc pod uwagę procent PKB przeznaczany na pomoc²⁰. Co więcej, estoński parlament proceduje obecnie ustawę pozwalającą na wykorzystanie zamrożonych środków rosyjskich oligarchów do sfinansowania projektów rekonstrukcyjnych prowadzonych przez Estonię w Ukrainie²¹. Deklaracja o wprowadzeniu takiego rozwiązania ma także zachęcić inne państwa Unii Europejskiej do podobnych działań²².

Podobną perspektywę przedstawiają badania opinii społecznej i utrzymujące się zaangażowanie Estończyków w pomoc Ukrainie. W marcu 2023 r. badania opinii publicznej wykazały, że 80% Estończyków popiera wsparcie ekonomiczne dla Ukrainy, a 84% popiera także wsparcie militarne²³. W sondażu przeprowadzonym w październiku 2023 r. wśród rosyjskich Estończyków, 76% młodych (15-24 lata) oraz 48% starszych (65-74 lata) badanych wskazało, że potępia rosyjskie działania w Ukrainie²⁴. Estończycy nadal aktywnie angażują się w zbieranie środków na wsparcie Ukrainy, zarówno na sfinansowanie pomocy humanitarnej, jak i sprzętu (medycznego i wojskowego) dla ukraińskich służb. Jednak, jak zauważają sami wolontariusze, na wysokość zbieranej pomocy miały wpływ skandale związane z defraudacją i niejasnymi decyzjami organizatorów co do wykorzystania środków²⁵.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Board of the Riigikogu press release, “Speakers of six countries: NATO must establish a path for Ukraine to join”, *Riigikogu.ee*, 10.07.2023 <https://www.riigikogu.ee/en/press-releases/board-of-the-riigikogu/speakers-of-six-countries-nato-must-establish-a-path-for-ukraine-to-join/>.

²⁰ Po Norwegii i Litwie. Arianna Antezza, Katelyn Bushnell, Andre Frank, Pascal Frank, Lukas Franz, Ivan Kharitonov, Bharath Kumar, Ekaterina Rebinskaya, Christoph Trebesch, Stefan Schramm, Leon Weiser, Christopher Schade, „Data Set. Ukraine Support Tracker Data”, wrzesień 2023 r., <https://www.ifw-kiel.de/publications/ukraine-support-tracker-data-20758/>.

²¹ Board of the Riigikogu press release, “Hussar: Russia must compensate the damage it has caused in Ukraine”, 24.10.2023, *Riigikogu.ee*, <https://www.riigikogu.ee/en/press-releases/board-of-the-riigikogu/hussar-russia-must-compensate-the-damage-it-has-caused-in-ukraine/>.

²² Margus Tsahkna, “Foreign minister: Frozen Russia assets should be used to rebuild Ukraine”, *err.ee*, 17.10.2023, <https://news.err.ee/1609135922/foreign-minister-frozen-russia-assets-should-be-used-to-rebuild-ukraine>.

²³ Aili Vahtla, „Poll: Two-thirds of Estonian residents back continued Ukraine military aid”, *err.ee*, 13.03.2023, <https://news.err.ee/1608913331/poll-two-thirds-of-estonian-residents-back-continued-ukraine-military-aid>.

²⁴ Równocześnie, odpowiednio 8% i 15% deklaruje poparcie dla Rosji. Kristina Kersa, “Survey: Attitudes among Russian Estonians to Russia's war against Ukraine”, *err.ee*, 5.10.2023, <https://news.err.ee/1609122668/survey-attitudes-among-russian-estonians-to-russia-s-war-against-ukraine>.

²⁵ Zob.: Veronika Uibo, „Fundraiser initiators: Laupmaa stalling and messing around with money”, *err.ee*, 5.10.2023, <https://news.err.ee/1609122653/fundraiser-initiators-laupmaa-stalling-and-messing-around-with-money>; Andrew Whyte, Aleksander Krjukov, “NGO Slava Ukraini took in €6.5 million in donations in 2022”, *err.ee*, 29.10.2023, <https://news.err.ee/1609148473/ngo-slava-ukraini-took-in-6-5-million-in-donations-in-2022>; Merili Nael, Helen Wright, “Ukraine volunteer: Fundraising is harder this year after charity scandals”, *err.ee*, 5.10.2023, <https://news.err.ee/1609122965/ukraine-volunteer-fundraising-is-harder-this-year-after-charity-scandals>.

Podsumowując, percepcja Rosji w Estonii kształtowała się na przestrzeni wielu wieków napiętych stosunków i usilnych prób oddzielenia Estonii i Estończyków od Rosji. Podobnie jak Polska, Estonia bardzo wyraźnie zarysowuje swoją pozycję, a jej działania indywidualne i w ramach struktur międzynarodowych odzwierciedlają jej szczególne uwarunkowania jako państwa frontowego. Estonia jednoznacznie traktuje działania Rosji w Ukrainie jako bezpośrednie zagrożenie, a wsparcie dla Ukrainy postrzega jako jeden z istotnych aspektów wzmocnienia własnego bezpieczeństwa. Jednocześnie, to niewielkie państwo intensywnie działa na forach międzynarodowych w celu znalezienia poparcia dla tak zdefiniowanej wizji bezpieczeństwa. Ta wizja i brak zaufania względem Rosji są prawdopodobnie najlepiej zilustrowane tweetem opublikowanym przez Toomasa Ilvesa, byłego prezydenta Estonii, 27 lutego 2022 roku. Ilustracja w poście przedstawiała kreskówkową postać Barta Simpsona, przepisującą na tablicy zdanie: „Nie będę zakładać, że znam Rosję lepiej niż kraje bałtyckie”.